

Gribētos vēl darīt ko labu

Anita Liepa

Ši gada nogalē dienasgaismu ieraudzījis Astrīdas Petaško mūža darbs — apjomīga grāmata par 1. Daugavpils Valsts ģimnāziju "Vakardiena uzrunā šodien". Tas daudziem cilvēkiem ir skaists un gaidīts notikums, jo nav mazums daugavpiliešu, kuri paši, viņu vecāki vai vecvecāki mācījušies šajā skolā. Dažs uz 1. vidusskolu ved nu jau ceturto savas dzimtas paaudzi.

Grāmatas nāksana klajā arvien ir ievēribas cienīgs notikums, īpaši, ja grāmata nav viegli tapusi, ja tā nav izklaidei domāta viendienīte, bet kāda cilvēka gadu desmitiem ilgu pētījumu rezultāts, viņa mūža darbs. "Vakardiena uzrunā šodien" ir Astrīdas mūža darbs, ko viņa veikusi klusi un neatlaidīgi, ar bites čaklumu vākdama kopā pa visu pasauli izkaisītās atmiņu drumslas. Par pašu autori grāmatā tikpat kā nekā, tikai dažas skopas dzīves gājuma ziņas uz grāmatas aizmugurējā vāka, kāda skolas liecība un šur tur pa īsai piezīmes, ka viena vai otra skolniece bijusi viņas klasesbiedrene. Sniegt interviju laikrakstam jauniznākušās grāmatas autore atteicās. Lai rakstot par ievērojamiem cilvēkiem, par tādiem kā komponists Feils un mākslinieks Kalējs.

— Par mani nav ko rakstīt, es esmu tikai viena no daudziem tūkstošiem mūsu pilsētas sieviešu, kuras nākušas pasaulē Sarkanā Krusta slimnīcā un kuru mūžs nesaraujami saaudzis ar Daugavpili, — saka Astrīda.

Viņai nepatīk iztajušāšana, mēģinājums atkailināt viņas dvēseli, lai darītu to citiem saskatāmu. Astrīda nodod lasītājiem savu darbu, pati vēlēdamās palikt ēnā, palikt "aiz kadra". Cienot viņas gribu, piedāvāju lasītājiem vienīgi nelielas, gan no sirmām pagājības dzīlēm, gan no nesenas pagātnes izceltas atmiņu ainiņas par kopā ar Astrīdu pavadītiem brīžiem, kas savā ziņā viņu raksturo.

Kāda tāla rudens diena Skolotāju institūta sētas mājā. Pirmā skolas diena bērniem, kas mācīsies sagatavošanas klasē. Nāk mazas meitenes un zēni, turēdami katrs savai mātei pie rokas. Vienu meitenīti nav atvedusi māte, bet tēvs. "Man toreiz Astrīdas tik ļoti bija žēl," pēc daudziem gadu desmitiem teiks mūsu pirmā skolotāja Marta Zilbere, "jo viņas māte mira tajā gadā, kad bērnam jāsāk iet skolā."

Un nu jau esam institūta pamatskolas ceturtajā klasē. Skolā ieradies viesrežisors, mēs iestudējam Annas Brigaderes "Sprīdīti". Režisors ir prasīgs, neiecietīgs, vienīgi Astrīdas tēlojums viņam pa prātam. Astrīdai lugā galvenā meiteņu loma, Astrīda ir Lienīte. Skolotāja Zilbere: "Astrīdai bērniībā bija neapšaubāmas aktrises dotības, to es redzēju jau pašā sākumā." Viņa bija mūsu klases labākā deklamētāja, izteiksmīgākā daiļlasītāja. Arī visos mācību priekšmetos saņēma piecniekus un būtu varējusi izvēlēties jebkuru dzīves ceļu, taču mēs — klasesbiedrenes — bijām pārliecinātas, ka Astrīda kļūs aktrise.

Kad jaunuzceltajā Vienības namā sākās teātra izrādes, uz pirmo mūsu klasi aizveda klases audzinātāja, uz citām gājām ar vecākiem. Astrīda kopā ar tēvu un jaunāko māsiņu parasti sēdēja mazajā kreisās puses balkona ložā. Abas košos Krustpils tautastērpos, ziļu vainagiem uz gludi saglaustiem linu gaišiem matiem.

Krievu gadā, kad Skolotāju institūts bija pārcelts uz Rēzekni, mācījāmies 2. Krišjāņa Valdemāra pamatskolā, ar Astrīdu sēdējām vienā solā. 1941. gada 14. jūnijs atņēma

Astrīdai arī tēvu. Abas māšas palika tēvabrāļa un mātesmāšas aizgādībā.

Vācu laiks. Kopā ar Astrīdu 1. ģimnāzijas vestibilā liekam iesitājkāmenus. Astrīda tagad ne tikai vasarā, bet augu gadu dzīvo tēva mājās "Ličupos". Slauc govīs, strādā visus lauku darbus. Kādās Lieldienās mūs, pāris meitenes, ielūdz paviesoties savā lauku sētā. Mēs vizināmies kanu laivīnā pa Lauceses upīti, mūs mielo ar pašceptiem gardumiem, un, kad pošamies mājup, mums līdzī dod pa zirņu turziņai, pa putrainu kulītei. Badīgajā kara laikā tā ir bagātība. Promejot mēs nesam līdzī arī pūpolzarus, kam katrs pūpols baložolas lielumā. Katru zaru Astrīda uzmanīgi izraudzījusies un nogriezusi ar īpaši šim nolūkam pagatavotu ierīci. "Ličupi" tai laikā bija skaistas, labi koptas mājas.

Bet tad mūs izšķīra karš. Pēc atgriešanās no pasaules ceļiem, Rīgas studentu kopmītnē sastapos ar ģimnāzijas laika klasesbiedreni Lūciju. No viņas dzirdēju, ka Astrīda, pēc kara turpinot mācības vidusskolā, vienlaikus kopusi "Ličupu" saimniecību — plāvusi sienu, slaukusi govīs, arusi un ecējusi zemi, nodevusi pieprasītās labības, gaļas, piena normas... Nupat pavasarī pabeigusi vidusskolu. Ko tālāk? Gan jau brauks uz Rīgu, ies kādā teātra studijā vai akteru kursos. Neatbrauca, turpināja strādāt "Ličupos" un ziemā kopā ar tēvabrāli brauca meža darbos. Nākamajā rudenī mūsu pašu vecajā Daugavpils skolā sāka mācīt jaunāko klašu bērnus.

Te kādā ziemas dienā Astrīda ierodas Rīgas studentu kopmītnē. Atbraukusi iesniegt dokumentus Pedagoģiskā institūta neklātienē, bet nokavējusi, uzņemšanas komisijai darba laiks jau cauri. Līdz nākošajai dienai nevarot palikt. Mājās, skolā gaidot darbs. Atstāšot man dokumentus, lai es iesniedzot tos nākošajā ritā. Atgādināju viņas nodomu mācīties par aktrisi. Jā, tāda vēlēšanās bijusi gan, bet, kad aizrakstījusī tēvam, kurš atrodas nometinājumā, viņš ieteicis izvēlēties citu ceļu, jo aktrisei nav viegls mūžs.

Tagad Astrīda saka: — Viņš toreiz pareizi izsprieda. Kas es būtu par aktrisi, ne labi dejojot protu, ne dziedāt.

Nākošajā dienā izrādījās, ka dokumentu pieņemšana Pedagoģiskajā institūtā jau beigusies. Ilgi nedomājot, iesniedzu Astrīdas papīrus universitātes neklātienē, un Astrīda toziem sāka neklātienē studēt vēsturi.

Vasaras nogale. Atkal esmu "Ličupos". Turpat netālu — tēvabrāļa saimniecībā — kulšanas talka. Piedalāmies visi. Kulmašina pēkšņi pārstāj darboties. Astrīdas onkulis sūta mani pēc āmura. Kur to meklēt? "Virtuvē uz klavierēm." "Vecs joks, jau pamatskolā dzirdēts," saku. Bet viņš tak nejojkojot! Virtuvē pie sienas augsta, neizskatīga dēļu kaste. Izrādās, zem dēļiem tiešām klavieres, Astrīdas skaistais pianīns! Lai tiktu paglābts un nosargāts, kara laikā aizgādāts uz citu pagastu pie radiem. Radi pēc kara aizvesti, klavieres iztīrītas ūtrupē. Tās nopircis katoļu priesteris un savukārt par lētu naudu pārde-

vis agrākajām saimniecēm. Uz "Ličupiem" klavieres tomēr netika vestas, bet nobēdinātas krusttēva virtuvē. Tā bija tālredzīga rīcība, jo 1950. gadā "Ličupu" saimniecēm no mājām dažu stundu laikā pavēlēja izvākties. Daudzas lietas pāris atvēlētajās stundās nepaguva aizvest, tās izvāzāja svešie. Bet klavieres ir saglabājušās un tagad atgriezušās "Ličupos", pēc gariem gadu desmitiem Astrīdai un viņas mātai atdotajās tēva mājās.

Pēc universitātes beigšanas strādāt par vēstures skolotāju tādiem kā Astrīda bija liegts. Viņa pārkvalificējās par logopēdi. Un nu jau četrus gadu desmitus palīdz pilsētas un tās apkārtnes bērniem apgūt pareizu skaņu izrunu, iegūt lasīšanas un rakstīšanas iemaņas tiem, kam tās sagādā lielas grūtības. Līdztekus maizes darbam Astrīda kopš piecdesmitajiem gadiem vākusi materiālus par savas skolas vēsturi un 1. vidusskolā izveidojusi muzeju. Pēdējā laikā viņai ir sarakste ar visām pasaules valstīm, kur dzīvo 1. ģimnāzijas kādreizējie audzēkņi; īpaši aktivizējušies trīsdesmito gadu absolventi. Daudzi ar Astrīdas starpniecību atraduši skolasbiedrus un jaunības draugus.

V. Line — Skrodele no ASV raksta: "Jūs man esat kā tāda dzīva saite ar to Daugavpili, ko atceros un kas man vēl jo-projām tik tuva!"

Daugavpils — Astrīdas Petaško pilsēta, kur dzimuši arī abi viņas dēli un četri no sešiem mazbērniem. Nule iznākusi grāmata ir vēsturnieces velte ne vien savai skolai, bet visai pilsētai. Lielais darbs nu padarīts, bet Astrīda turpina vākt liecības un ziņas par savu skolu un tās audzēkņiem. Grāmatā neaplūkots palicis ilga, smagais posms skolas pēckara dzīvē.

Andrejs Švirksks ar meitām Astrīdu (no kreisās) un Lūciju Ligiņu

Uz jautājumu par nākotnes nodomiem un vaicājumu vai pirmajai grāmatai sekos turpinājums, Astrīda atbild: — Esmu nogurusi, tomēr gribētos vēl darīt ko labu, redzēt, ka dzīve Daugavpili un visā Latvijā ieiet normālās slīdēs. Gribētos pēc iespējas ilgāk būt kopā ar dzīvesbiedru, redzēt savus bērnus un mazbērnus laimīgus. Ja runa par otru grāmatu, materiālu gan pietiktu. Bet... vai paspēšu?

Vajadzētu paspēt. Mēs cerēsim!